

Ewa Katarzyna Śliwowska

Uniwersytet w Białymstoku

ROLNICTWO EKOLOGICZNE NA PODLASIU

ORGANIC AGRICULTURE IN PODLASIE

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, Podlasie, producenci ekologiczni, środowisko naturalne

Key words: organic agriculture, Podlasie, organic producer, natural environment

Synopsis. Rolnictwo ekologiczne jest specyficzną formą gospodarowania, mającą ścisły związek z ochroną środowiska i wykorzystaniem jego zasobów. Zmieniające się wymagania konsumentów i zapotrzebowanie na zdrową żywność kształtuje popyt na ekologiczne produkty, a to wpływa na rozwój ekorolnictwa w regionach i w całej Polsce. Tendencje wzrostu dynamiki rozwoju rolnictwa ekologicznego mają miejsce również w UE i innych krajach.

Wstęp

W dobie kryzysu rolnictwa w Polsce wielu rolników zastanawia się nad kierunkiem rozwoju gospodarstwa, uwzględniającym intensywną produkcję bądź dostosowanym do naturalnych warunków i wykorzystującym naturalny potencjał. Rosnący popyt na żywność produkowaną w sposób tradycyjny, bez sztucznego wspomaganie środkami chemicznymi stwarza dla Polski i jej regionów niepowtarzalną szansę rozwoju rolnictwa ekologicznego na skalę nawet międzynarodową.

Celem artykułu było przedstawienie istoty rolnictwa ekologicznego, stanu i tendencji rozwojowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem województwa podlaskiego i wskazaniem możliwości rozwoju tego rodzaju rolnictwa. W opracowaniu wykorzystano dostępną literaturę przedmiotu, dokonano analizy danych statystycznych oraz innych dostępnych informacji.

Istota rolnictwa ekologicznego

Rolnictwo ekologiczne staje się obecnie na całym świecie coraz powszechniej stosowanym narzędziem w walce o zachowanie właściwego stanu środowiska naturalnego. Jest to alternatywny dla rolnictwa konwencjonalnego system gospodarowania, który poprzez stosowanie środków naturalnych i nieprzetworzonych technologicznie, zapewnia trwałą żyzność gleby, zdrowotność zwierząt, nie zaruwa środowiska naturalnego, a jednocześnie pozwala produkować wysokiej jakości żywność. Definicja rolnictwa ekologicznego, którą od lat się posługiwano, określa Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2092/91 z 24 czerwca 1991 r. (Dz.Urz. WEL. 198) jako: system produkcji rolnej oparty na wykorzystaniu naturalnych procesów zachodzących w obrębie gospodarstwa. Natomiast w obowiązującym Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 834/2007 (Dz.U. L. 181/1) rozszerzono zakres rolnictwa ekologicznego o ochronę środowiska. Stąd, rolnictwo obejmuje ekologiczne towarowe gospodarstwa rolne i gospodarstwa bez produkcji towarowej, ale przyczyniające się do pozytywnego oddziaływania na środowisko przyrodnicze.

Produkcja ekologiczna odbywa się przy zachowaniu dość rygorystycznych zasad usankcjonowanych prawnie. Zasady produkcji roślinnej, zwierzęcej i przetwórstwa metodami ekologicznymi oraz sposób kontroli gospodarstw ekologicznych i innych podmiotów produkujących lub wprowadzających do obrotu produkty rolnictwa ekologicznego określa obecnie rozporządzenie Rady (WE) Nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz. U. L 181/1 z 20 lipca 2007) obowiązujące na terenie UE. W Polsce szczegółowe wymagania w zakresie rolnictwa ekologicznego reguluje Ustawa o rolnictwie ekologicznym z 25 czerwca 2009 r. (Dz.U. Nr 116, poz. 975), która weszła w życie 7 sierpnia 2009 r.

Produkty ekologiczne muszą mieć certyfikaty świadczące o tym, że powstały zgodnie z zasadami produkcji ekologicznej. Certyfikaty wydawane są raz na rok, po uprzedniej kontroli przez jednostkę certyfikującą.

Działalność ekologiczna charakteryzuje się wysokimi kosztami jednostkowymi wytwarzanych produktów i jednocześnie wysoką pracochłonnością. W zamian otrzymuje się wartościowe pod względem zdrowotnym i smakowym produkty spożywcze. Wiele gospodarstw musi przejść długą drogę, by wdrożyć zasady ekorolnictwa i osiągnąć zadawalające wyniki ekonomiczne. Bez środków chemicznych produkuje się nietatwo i należy posiadać wiedzę i doświadczenie dotyczące tego obszaru rolnictwa. Jednak

doświadczenia krajów UE wskazują, iż gospodarstwa ekologiczne mogą osiągnąć dochody porównywalne do uzyskiwanych w gospodarstwach konwencjonalnych, a niekiedy nawet większe.

Duże znaczenie w funkcjonowaniu ekoroelnictwa ma państwo, którego zadaniem jest tworzenie norm prawnych i inne instytucje zapewniające sprawne funkcjonowanie rynku ekologicznych artykułów spożywczych, jak również udzielenie wsparcia finansowego podmiotom zamierzającym podjąć produkcję żywności ekologicznej i już produkującym. Znaczącą rolę w finansowaniu rolnictwa ekologicznego odgrywają środki z funduszy UE. Dopłaty ekologiczne wyraźnie stymulują rolników w przechodzeniu z systemu konwencjonalnego produkcji na metody ekologiczne.

Nadrzędnym celem w omawianym systemie gospodarowania jest produkcja żywności bezpiecznej dla jej konsumentów przy zachowaniu równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym. Dostrzega się w nim jednocześnie szansę na ograniczenie poziomu produkcji, a także podniesienie jakości plodów rolnych. W przeciwieństwie do rolnictwa konwencjonalnego, uprawy ekologiczne nie tylko nie stwarzają zagrożeń dla środowiska, ale przyczyniają się do poprawy jego stanu. Obserwuje się bowiem zgodność interesów: im wyższy standard środowiska naturalnego, tym wyższą jakością cechują się produkowane artykuły żywnościowe, a wobec tego wyższą wartością na rynku i większymi możliwościami zbytu. Ochrona środowiska naturalnego leży więc w interesie rolnika, przynosi bowiem wymierne efekty w postaci zwiększenia dochodów z produkcji rolnej [Bołtromiuk 2003]. Przyczynia się do tego wzrost popytu na żywność ekologiczną, wzrost zapotrzebowania na zdrowy styl życia i zdrową konsumpcję. Taką tendencję obserwuje się w Polsce, w UE i również innych krajach.

Rolnictwo ekologiczne w Polsce

Polska jest postrzegana jako potencjalny producent i eksporter żywności wytwarzanej metodami ekologicznymi. Najnowsze dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wskazują, że rolnictwo ekologiczne w Polsce stale się rozwija, o czym świadczy zwiększająca się liczba gospodarstw ekologicznych. Według stanu na 31 grudnia 2010 r., w Polsce kontrolą jednostek certyfikujących objętych było ponad 20 tysięcy gospodarstw ekologicznych. Był to 20% wzrost w stosunku do 2009 r., gdy liczba gospodarstw wynosiła ponad 17 tysięcy i było to o 15% więcej niż w 2008 roku.

W 2010 roku liczba gospodarstw ekologicznych wynosiła 20 626, z tego najwięcej ekologicznych gospodarstw rolnych było w województwach: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i małopolskim.

Tabela 1. Powierzchnia upraw rolnych, liczba gospodarstw oraz przetwórnicy ekologicznych znajdujących się w systemie rolnictwa ekologicznego w podziale na województwa w 2010 r.

Table 1. Surface of agriculture tillage's, the number of farms and organic processing plants in system of ecological agriculture in division on province in 2010

Województwo/ Province	Powierzchnia upraw rolnych/Surface of agriculture tillage's		Ekologiczne gospodarstwa rolne/Organical agricultural farms		Przetwórnice ekologiczne/Organical processing plants	
	ha	%	liczba/ number	%	liczba/number	%
Dolnośląskie	41 070,31	7,8	1232	6	10	4
Kujawsko-pomorskie	7607,98	1,4	327	2	13	5
Lubelskie	35 452,50	6,8	1957	10	34	13
Lubuskie	40 311,58	7,7	846	4	5	2
Łódzkie	7159,13	1,4	411	2	14	5
Małopolskie	18 443,915	3,5	2137	10	23	9
Mazowieckie	35 413,55	6,8	1923	9	45	17
Opolskie	2103,10	0,4	75	0,4	2	1
Podkarpackie	32 574,22	6,2	2131	10	22	8
Podlaskie	43 256,16	8,2	2032	10	6	2
Pomorskie	23 748,09	4,5	645	3	12	4,5
Śląskie	3964,77	0,8	219	1	11	4
Świętokrzyskie	13 428,17	2,6	1248	6	10	4
Warmińsko-mazurskie	81 773,40	15,6	2285	11	8	3
Wielkopolskie	29 807,33	5,7	744	3,6	33	12,5
Zachodniopomorskie	107 960,71	20,6	2414	12	16	6
Razem/Total	524 074,92	100	20 626	100	264	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.minrol.gov.pl]

Source: own study based on [www.minrol.gov.pl]

skim. Ze względu na liczbę przetwórnicy dominuje województwo: mazowieckie, lubelskie i wielkopolskie. Największa powierzchnia ekologicznych upraw rolnych znajduje się w województwach zachodniopomorskim, podlaskim, dolnośląskim i lubuskim [www.minrol.gov.pl]. Dane z 2010 r. dla poszczególnych województw przedstawiono w tabeli 1. Lata 2003-2010 w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu. Największy wzrost liczby gospodarstw ekologicznych nastąpił w 2005 roku (ok. 91% w stosunku do 2004 roku) z: 3760 do 7182, najmniejszy zaś w 2009 roku (ok. 15% w stosunku do 2008 roku) z liczby 14 888 do 17 092. Liczba przetwórnicy w systemie rolnictwa ekologicznego w Polsce również stale wzrasta. Największy wzrost miał miejsce w 2004 roku, kiedy to liczba przetwórnicy powiększyła się o 150% w stosunku do 2003 roku, najmniejszym zaś wzrostem odznaczył się 2010 roku (ok. 6% w stosunku do 2009 roku). Powierzchnia upraw użytkowych zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym powiększyła się najbardziej podobnie jak liczba gospodarstw ekologicznych w 2005 roku (ok. 101%). Areal upraw ekologicznych stale wzrasta i na koniec 2010 roku wynosił 524 074, 92 ha [www.minrol.gov.pl, www.gijhars.pl].

Według raportu GIJHARS w 2008 r. przeważały gospodarstwa o powierzchni do 5 ha, co stanowiło 36,5% wszystkich gospodarstw ekologicznych, a następnie gospodarstwa do 10 ha (23,6%), 39,9% to duże gospodarstwa (powyżej 10 ha).

Stan i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w ostatnich latach przedstawiają raporty i analizy Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Rolnictwo ekologiczne w Polsce cechuje duży potencjał rozwojowy. Sprzyjają temu stosunkowo czyste środowisko, niski poziom zuzycia chemicznych środków plonotwórczych, duży zasób siły roboczej na wsi i wysoki stopień bioróżnorodności. Kształtują to również odpowiednie programy unijne i krajowe, badania naukowe i poszerzenie kręgu konsumentów, stanowiąc dużą szansę rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Rolnictwo ekologiczne na Podlasiu

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Zajmuje powierzchnię 20 180 km², będąc szóstym co do wielkości województwem w kraju (6,4% powierzchni kraju). Województwo wyróżnia się ponadprzeciętnymi walorami przyrodniczymi. Ponad 30% powierzchni objętych jest różnymi formami ochronnymi. Na terenie województwa znajdują się: 4 parki narodowe, 3 parki krajobrazowe, 90 rezerwatów przyrody, 15 obszarów chronionego krajobrazu, 250 użytków ekologicznych i ponad 2 tys. pomników przyrody.

Środowisko przyrodnicze województwa charakteryzuje się wysokim stopniem naturalności. Świadczą o tym puszcze oraz największy w Europie kompleks bagien. Jeden z parków – Białowiecki Park Narodowy stał się w Polsce jednym z czterech rezerwatów biosfery oraz jedynym obiektem przyrodniczym wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Ważnym obszarem przyrodniczym jest również kompleks Puszczy Augustowskiej. Cały obszar województwa leży w strefie „Zielonych Płuc Polski”.

Województwo podlaskie to region o charakterze rolniczym. Jednak jeszcze nieznaczna część upraw to uprawy ekologiczne. Coraz więcej rolników z terenów województwa podlaskiego widzi szansę na rozwój swoich gospodarstw i przestawia się na produkcję żywności ekologicznej oraz na związaną z tym agroturystykę. Liczba gospodarstw i przetwórnicy ekologicznych, jak również areal upraw rolnych stale wzrasta (tab. 2).

Udział gospodarstw ekologicznych na Podlasiu w stosunku do gospodarstw ekologicznych w Polsce jest niewielki (ok. 10%). Jednak daje to piąte miejsce w ogólnej liczbie województw (rys. 1). Lata 2003-2010 w rozwoju rolnictwa ekologicznego na Podlasiu charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu, zarówno liczby gospodarstw ekologicznych (rys. 2), liczby przetwórnicy, jak i powierzchni upraw rolnych będących w systemie rolnictwa ekologicznego.

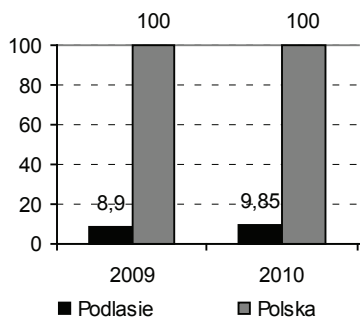
Tabela 2. Liczba gospodarstw, przetwórnicy oraz powierzchnia upraw rolnych znajdujących się w systemie rolnictwa ekologicznego w województwie podlaskim w latach 2005-2010

Table 2. The number of farms, processing plants and surface of agriculture tillage's in system of organic agriculture in the years 2005-2010

Wyszczególnienie/Specification	Lata/Years					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba gospodarstw ekologicznych ogółem/ Number of ecological agricultural farms in total	482	628	847	1160	1528	2032
Liczba przetwórnicy/Number of ecological processing plants	5	7	7	5	5	6
Powierzchnia ekologicznych upraw rolnych ogółem/ Surface of ecological agriculture tillage's in total	8 747,3	11 656,7	15 391	20 409,9	28 764,55	43 256,16

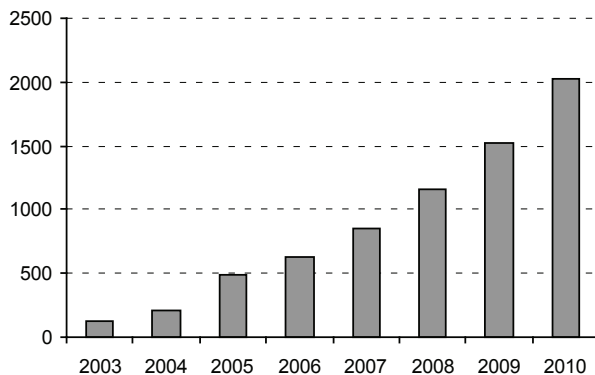
Zródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów GIJHARS

Source: own study based on GIJHARS



Rysunek 1. Udział gospodarstw ekologicznych w województwie, w stosunku do gospodarstw ekologicznych w Polsce
Figure 1. Participation organic farms in province in relation to organic farms in Poland

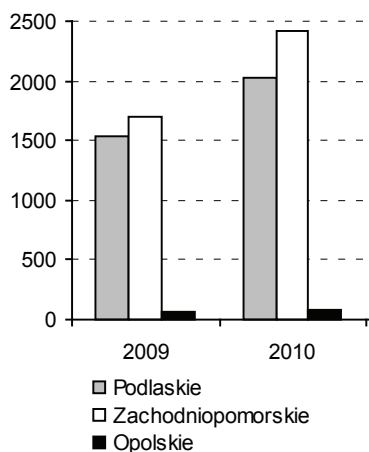
Źródło: jak w tab. 2
 Source: see tab. 2



Rysunek 2. Liczba gospodarstw ekologicznych w województwie podlaskim w latach 2003-2010

Figure 2. The number of organic farms in podlaskie province in the years 2003-2010

Źródło: jak w tab. 2
 Source: see tab. 2



Rysunek 3. Liczba gospodarstw ekologicznych w trzech wybranych województwach
Figure 3. The number of organic farms in three chosen provinces

Źródło: jak w tab. 2
 Source: see tab. 2

Biorąc pod uwagę ogólną liczbę gospodarstw ekologicznych, przetwórci i upraw ekologicznych Podlasie prezentuje się dobrze. Przewodzącym województwem jest województwo zachodniopomorskie, które ma 2414 gospodarstw ekologicznych – tylko o 382 więcej niż podlaskie (dane z 2010 r.). Najslabszym pod względem liczby gospodarstw ekologicznych było województwo opolskie. Porównanie tych trzech województw przedstawiono na rysunku 3.

Wśród gospodarstw prowadzących działalność ekologiczną na Podlasiu najwięcej jest producentów prowadzących uprawę roślin i utrzymujących zwierzęta, a następnie prowadzących przetwórstwo produktów ekologicznych, zbiorów ze stanu naturalnego i wprowadzających na rynek produktów ekologicznych (tab. 3). W województwie podlaskim spośród upraw certyfikowanych największą powierzchnię zajmują pastwiska i łąki (w 2008 r. – 4990 ha), a następnie zboża i rośliny na paszę. Uprawa warzyw w województwie podlaskim zajmuje największą powierzchnię spośród wszystkich województw (w 2008 r. 852 ha), najmniejszą powierzchnię zajmują natomiast rośliny przemysłowe [www.gijhars.pl].

Rozwój rolnictwa ekologicznego jest jednym z założeń Strategii Województwa Podlaskiego, dlatego z inicjatywy Marszałka podejmowane są przedsięwzięcia wspierające tę branżę. Przykładem jest udział Podlasia w targach

„BioFach” w Norymberdze. Prezentacja Podlasia dotyczyła ziół, przypraw oraz herbat, które mogą poszczycić się stosownym certyfikatem. Łąki i lasy Podlasia dostarczają wymienionych surowców, o czym mogli przekonać się odwiedzający targi. Produktami Podlasia szczególnie zainteresowani byli Japończycy. Odnotowano również duże zainteresowanie owocami leśnymi, zwłaszcza malinami, które kontrahenci z Europy chcieliby wykorzystywać do produkcji lodów, słodczy ekologicznych oraz do dystrybucji poprzez hurtownie. Nie brakowało zainteresowanych produktami Podlasia ze strony egzotycznych krajów takich jak Egipt, Indie i Brazylia [www.wrotapodlasia.pl, 9 lipca 2009 r.]. Województwo podlaskie jawi się więc jako teren dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, gdyż ma walory przyrodnicze, bazę surowcową.

Tabela 3. Liczba producentów ekologicznych w województwie podlaskim (w podziale na kategorie prowadzonej działalności) skontrolowanych w 2010 r.

Table 3. The number of organic producers in podlaskie province (in division on categories of activity), which have been controlled in 2010

Kategorie prowadzonej działalności/ <i>Categories of activity</i>	Ekologiczna uprawy roślin i utrzymanie zwierząt/ <i>Organic plants tillage and maintenance animals</i>	Przetwórstwo produktów ekologicznych oraz produkcja pasz i /lub drożdży/ <i>Processing of organic products and production of fodders and/or yeasts</i>	Wprowadzanie na rynek produktów ekologicznych/ <i>Introducing on market organic products</i>	Zbiór ze stanu naturalnego/ <i>Colletion from natural state</i>
Liczba producentów ekologicznych/ <i>Number of organic producers</i>	2032	6	3	4

Zródło: jak w tab. 2

Source: see tab. 2

Podsumowanie

Rolnictwo ekologiczne, jako specyficzna forma gospodarowania i produkcji żywności, staje się coraz powszechniej stosowanym narzędziem w walce o zachowanie właściwego stanu środowiska naturalnego. Wyróżnieniem gospodarstw ekologicznych jest ich położenie w nieskażonym środowisku. Rolnictwo ekologiczne w Polsce odznacza się stałą dynamiką wzrostu, a wpływa na to wzrost popytu na żywność produkowaną w sposób tradycyjny. Jednym z regionów Polski o dużym potencjale rozwoju rolnictwa ekologicznego jest Podlasie, jako obszar o wielu walorach przyrodniczych. Rolnicy coraz częściej widzą szansę na rozwój swoich gospodarstw, przestawiając się na produkcję żywności ekologicznej oraz związaną z tym agroturystykę. Podlasie dostrzega również w tego typu rolnictwie możliwość rozszerzenia rynków zbytu żywności nie tylko na teren kraju, ale również do wielu krajów: Japonii, Egiptu, Indii i Brazylii. Mieszkańcy widzą również szansę uzyskania dodatkowych dochodów dzięki przetwórstwu i działalności agroturystycznej. Poprzez ekorolnictwo Podlasie promuje swój region, wpływa na jego rozwój, a tym samym na gospodarkę kraju.

Literatura

Boltramiuk A. 2003: Ekonomiczne aspekty funkcjonowania obszarów chronionych. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, 106.

Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w latach 2005-2006. 2008: GIJHARS. [www.gijhars.pl].

Rozporządzenie Rady (WE) 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91. Dz.U. L 181/1 z 20 lipca 2007 obowiązujące na terenie UE.

Rozporządzenie Rady (EWG) nr 2092/91 z dn. 24 czerwca 1991r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych. Dz. Urz. WEL.198, 22 lipca 1991, z późn. zm.

Ustawa o rolnictwie ekologicznym z 25 czerwca 2009 r. Dz.U. Nr 116, poz. 975 (weszła w życie 7 sierpnia 2009 r.).

[www.wrotapodlasia.pl], 2011.

[www.minrol.gov.pl], 2011.

Summary

Organic agriculture is the specific form of economy. Form, which is connected with protection on environment and using his natural character. The consumers requirements, which are still changes and theirs necessity on healthy food – are shaping demand on ecological products. In the end this formation are influencing on organic agriculture development in individual regions and whole Poland.

The tendencies of growth of dynamics development organic agriculture also have place in the European Union and another countries.

Adres do korespondencji:

mgr Ewa Katarzyna Śliwowska
Roszki Wodźki 47
18-100 Łapy
tel. 508 369 530
e-mail: kamil.sp@op.pl